

Zet mensen met een migratieachtergrond niet eerst in het verdachtenbankje

Shermin Amiri

Wat moet je doen met woorden die je liever niet groter maakt?

Die vraag hield mij de afgelopen weken bezig. ‘Omvolking’, ‘remigratie’, ‘oorspronkelijke Nederlanders’. Woorden die lang vooral aan de randen van het debat klonken, kwamen ineens dichterbij het midden te liggen. In reacties op asielprotesten, op X, in Kamerdebatten, in de taal van politici en opiniemakers. Ik merkte bij mezelf aarzeling. Moet je zulke woorden bestrijden, of maak je ze dan juist gewoner?

Die aarzeling is niet vreemd. De Amerikaanse onderzoeker Whitney Phillips schreef over de „[oxygen of amplification](#)”: extremistische frames kunnen onbedoeld sterker worden door ze telkens te herhalen, ook kritisch. Dat bezwaar neem ik serieus. Herhaling doet iets met woorden, ook afkeurende herhaling. Maar terughoudendheid heeft een grens. Zodra woorden uit rechts-extremistische theorieën in de Kamer, in talkshows, op tijdlijnen en in opiniestukken terechtkomen, zijn ze geen losse provocatie meer. Ze gaan meebepalen waar mensen voortaan de oorzaak van hun onbehagen zoeken. Wat begon als een vraag over bestuur, draagkracht en samenleven, krijgt alsnog een etnische verklaring. Zwijgen houdt dan zulke woorden niet klein. Het geeft de betekenis ervan uit handen aan degenen die ze willen normaliseren.

Neem de opvangprotesten van de afgelopen weken. Bij Loosdrecht en Apeldoorn kennen we de beelden inmiddels. Er waren ongetwijfeld bij omwonenden oprechte zorgen over opvang, draagkracht, veiligheid en vertrouwen in de overheid. Maar die zorgen kregen een andere politieke betekenis toen ze aan afkomst werden verbonden. [In Loosdrecht deed Gidi Markuszower](#) dat openlijk door bij het protest over „omvolking” te spreken. Kort daarna probeerde Lidewij de Vos hetzelfde [woord te normaliseren](#) door het als demografische constatering te presenteren.

En daar zit precies de verkeerde afslag. Je kunt constateren dat Nederland veranderd is zonder daar het woord ‘omvolking’ voor nodig te hebben. De Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 heeft die verandering niet voor niets als [bestuurlijke opgave onderzocht](#). In veel steden zien straten, scholen, winkels, gebedshuizen en publieke ruimten er anders uit dan twintig of dertig jaar geleden. Daar hoeft je niet omheen te draaien. Maar ‘omvolking’ is geen woord voor die verandering, dat is een complottheorie die zich voordoet als nuchterheid. ‘Omvolking’ wijst niet naar wat er misgaat in het samenleven, maar naar mensen zelf. Naar hun bestaan. Naar hun herkomst.

Daardoor raken de vragen uit beeld die er wél toe doen. Hoe voorkom je dat scholen langs sociale en etnische lijnen uiteenvallen? Hoe zorg je dat kinderen meer delen dan alleen een postcode? Hoe pak je religieuze druk, vrouwenhaat, antisemitisme, straatintimidatie en gesloten gemeenschappen aan zonder miljoenen Nederlanders met een migratieachtergrond collectief verdacht te maken? Hoe herstel je vertrouwen in een overheid die vaak te laat of te onduidelijk is bij opvang, woningnood en integratie?

Niet afkomst maar aanspreekbaarheid

Die vragen zijn niet nieuw. Paul Scheffer schreef zesentwintig jaar geleden al dat een immigratiesamenleving niet kan draaien op goede bedoelingen en beleefde afstand. Zijn ongemak richtte zich vooral op de gemakzucht waarmee Nederland dacht dat integratie vanzelf wel zou verlopen. Dat maakt zijn [essay](#) nog steeds bruikbaar, al is Nederland intussen veranderd. De schaal is groter, instituties staan onder druk en oude vanzelfsprekendheden over gedeelde omgangsvormen zijn zwakker geworden. Toch blijft de opdracht dezelfde: hoe houd je een samenleving bij elkaar wanneer mensen verschillende geschiedenissen, religies, sociale codes en loyaliteiten meebrengen?

Die opdracht begint niet met afkomst, maar met aanspreekbaarheid. Kunnen ouders worden aangesproken op wat hun kinderen in de publieke ruimte doen? Kunnen scholen meer zijn dan leerfabrieken? Durven bestuurders normen te stellen zonder meteen in een cultuurstrijd te belanden? Kunnen burgers elkaar nog corrigeren zonder dat ieder gesprek verandert in een conflict tussen groepen?

Ik zie in Rotterdam waarom dit ertoe doet. Op warme dagen bij de plassen staat de demografische verandering voor je neus. Grote families met kleedjes, koelboxen, eten en muziek. Jongeren die nadrukkelijk ruimte innemen.

Verschillende talen, kledingcodes, gezinsritmes en omgangsvormen door elkaar. Mensen gebruiken dezelfde plek, maar nemen niet hetzelfde idee mee over rust, ruimte en rekening houden met elkaar. Wat voor de één ontspanning is, voelt voor de ander als overname van de publieke ruimte.

Mijn migratieachtergrond maakt mij daarin geen ingewijde. Een Iraanse, seculiere geschiedenis geeft geen vanzelfsprekende toegang tot Arabische, Turkse, Surinaamse, Eritrese, Pakistaanse of Marokkaanse leefwerelden. Achter het woord 'migratieachtergrond' gaan werelden schuil die elkaar nauwelijks raken. In de ene kring speelt religie geen rol, in de andere bepaalt zij mede hoe mannen en vrouwen zich tot elkaar verhouden. In de ene familie staat het individu voorop, in de andere wegen groep, eer of gemeenschap zwaarder.

Terugkeerbeleid voor mensen zonder verblijfsrecht raakt vermengd met het verlangen naar een minder zichtbaar veranderd Nederland

Die afstand helpt mij begrijpen wat demografische verandering kan doen met mensen die zijn opgegroeid in een veel homogener Nederland. Zij zien op zulke dagen niet alleen andere gezichten in hun stad. Zij zien dat dezelfde ruimte anders wordt gebruikt. Een grasveld wordt een familietafel. Rust wordt geluid. De codes van thuis komen mee naar buiten. Dat kan vervreemden. Mooie woorden over diversiteit lossen dat niet op. Spreken van 'omvolking' lost het evenmin op. Dat maakt van vervreemding een beschuldiging. Niet het gebrek aan gedeelde normen staat dan centraal, maar de aanwezigheid van mensen. Niet de vraag hoe dezelfde publieke ruimte weer van ons samen wordt, maar wie daar te veel zou zijn.

Maak mensen niet verdacht

Dat gesprek wil ik voeren, maar dan op het niveau waarop samenleven werkelijk schuurt. Een meisje dat haar route aanpast omdat een groep jongens op de hoek staat. Een Joodse Nederlander die nadenkt of hij nog herkenbaar over straat kan. Een leraar die merkt dat vrijheid van geweten in de klas niet voor iedereen vanzelf spreekt. Een wijkagent die steeds dezelfde jongeren ziet, terwijl ouders, school en gemeente naar elkaar wijzen. Een bestuurder die weet wat er speelt, maar woorden kiest die niemand boos maken.

Geen van die situaties wordt helderder door herkomst centraal te zetten. Het gaat om gezag, opvoeding, rechtsstaat, vrijheid, verantwoordelijkheid en gedeelde normen. Om gedrag dat benoemd moet worden. Om instituties die niet mogen weggijken. Om burgers die elkaar nog moeten kunnen aanspreken zonder dat ieder ongemak meteen een conflict tussen groepen wordt.

Wanneer afkomst het sorteerprincipe wordt, loopt het gesprek vast. Terugkeerbeleid voor mensen zonder verblijfsrecht raakt vermengd met het verlangen naar een minder zichtbaar veranderd Nederland. Herinneringen van families die hier al generaties wonen mogen bestaan, maar worden problematisch zodra ze meetlat worden voor Nederlanderschap. Dan telt niet langer alleen of iemand meedoet, verantwoordelijkheid draagt en de rechtsstaat onderschrijft. Herkomst gaat meerekenen in de vraag wie vanzelfsprekend bij Nederland hoort.

Daar begint voor mij het verdachtenbankje. Ik wil kunnen spreken over migratie, integratie, veiligheid, grenzen, gemeenschapszin en de seculiere rechtsstaat zonder eerst mijn basisplaats te hoeven verdedigen. Als het debat gaat over 'oorspronkelijke' en minder 'oorspronkelijke' Nederlanders ben ik niet in de eerste plaats iemand die mee kan bouwen. Nee, ik moet dan uitleggen waarom mijn aanwezigheid geen ontwrichting is. Dat is onrechtvaardig en tegelijkertijd politiek dom.

Je kunt constateren dat Nederland veranderd is zonder daar het woord 'omvolking' voor nodig te hebben

Natuurlijk mag een samenleving vragen wat haar bij elkaar houdt. Ook de vraag naar Nederlandse identiteit is niet verboden of verdacht. In een land dat zo zichtbaar verandert, wordt die vraag zelfs onvermijdelijk. Maar zodra zij begint bij wie hier 'oorspronkelijk' thuis hoort, of bij de vraag wiens familie hier het langst woont, verandert identiteit in een rangorde tussen burgers. Een zinniger antwoord begint bij wat burgers samen moeten dragen: de democratische rechtsstaat, vrijheid van geweten, gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, taal, onderwijs, gedeelde verantwoordelijkheid en de moed om elkaar in de publieke ruimte aan te spreken.

Daar zijn Nederlanders met een migratieachtergrond niet de buitenstaanders van, maar mededragers. Een land dat parallelle leefwerelden wil doorbreken en extremisme wil bestrijden, heeft burgers nodig die taal, codes en gevoeligheden herkennen. Mensen die nieuwkomers kunnen aanspreken. Mensen die weten wat religieuze of ideologische druk met vrijheid doet. Mensen die kunnen uitleggen waarom de rechtsstaat bescherming verdient, juist aan wie haar niet vanzelf heeft meegekregen. Maak die mensen niet eerst verdacht. Vraag hen mee te bouwen. Laat hen jongeren aanspreken, ouders bereiken, gemeenschappen openen, bestuurders corrigeren en de publieke ruimte

helpen dragen.

Een Nederland dat grip zoekt op migratie, integratie en samenleven kan zich niet veroorloven miljoenen Nederlanders met een migratieachtergrond eerst in het verdachtenbankje te zetten.